

واژه‌نامه‌ی توضیحی
آیین زرتشت

دانشنامه‌ی مزدیسنا

دکتر جهانگیر اوشیدری

منابع و مأخذ

- ۱- کتب شادروان ابراهیم پورداود شامل:
گاتاها، بمبئی، ۱۳۰۵ و ۱۳۲۹
یادداشت‌های گاتاها، تهران، ۱۳۳۶
یسنا، تهران، ۱۳۴۰
یسنا (ج ۲)، تهران، ۱۳۳۷
یشتها، دو جلد، تهران، ۱۳۴۷
ویسپرد، تهران، ۱۳۴۳
خرده‌اوستا، بمبئی، ۱۳۱۰
ایران‌شاه، بمبئی، ۱۳۴۴ ه. ق.
خرم‌شاه، بمبئی، ۱۳۰۵
سوشیانس، بمبئی، ۱۳۴۶ ه. ق.
فرهنگ ایران باستان، تهران، ۱۳۲۶
آناهیتا، تهران، ۱۳۴۳
هرمزنامه، تهران، ۱۳۳۱
و بسیاری از نوشته‌ها و گفتارهای دیگر ایشان به ویژه مقدمه‌هایی که بر کتب دیگران نوشته‌اند.
- ۲- دائرةالمعارف اسلامی، محمد رسول فرهنگ‌خواه، انتشارات عطایی، ۱۳۵۹
- ۳- گاتاها، ترجمه و تفسیر موبد فیروز آذرگشسب، (دو جلد)، تهران، ۱۳۵۱
- ۴- سیری در آموزش‌های گاتاها، ستنا، ترجمه موبد رستم شهزادی، چاپ چهارم، تهران، چاپخانه فروهر، ۱۳۶۷
- ۵- آموزش‌های اشوزرتشت، ستنا، ترجمه موبد رستم شهزادی، تهران، ۱۳۵۶
- ۶- گاتاها، ترجمه و تفسیر پرفسور عباس شوشتری (مهرین)، تهران، ۱۳۵۴
- ۷- ستوت یسن، دکتر جعفری، تهران، فروهر، ۱۳۵۹
- ۸- هفت هات، دکتر جعفری، تهران، انجمن ایران باستان، ۱۳۵۳
- ۹- پیام زرتشت، دکتر جعفری، تهران، سازمان زنان زرتشتی، ۱۳۴۶
- ۱۰- دینهای ایران باستان، اثر نیبرگ، ترجمه دکتر نجم‌آبادی، تهران، ۱۳۵۹
- ۱۱- عصر اوستا، ترجمه هاشم رضی و مجید رضی، تهران، ۱۳۴۳

- ۷۵ - هفتاد و سه ملت و خلاصه ملل و نحل شهرستانی به کوشش دکتر مشکور، مؤسسه مطبوعاتی عطایی، تهران، ۱۳۴۱
- ۷۶ - راهنمای دین زرتشتی، هاشم رضی، تهران، انتشارات فروهر، ۱۳۵۲
- ۷۷ - آموزشهای اشو زرتشت، رشید شهرمدان، بمبئی، ۱۳۱۱، تهران، ۱۳۶۴
- ۷۸ - زبان و ادبیات پهلوی، ج. تاوادی، ترجمه دکتر نجم آبادی، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۴۸
- ۷۹ - اندرزنامه‌های پهلوی، ترجمه موبد اردشیر آذرگشسب، چاپ راستی، تهران، ۱۳۴۶
- ۸۰ - دانستیهای آیین زرتشتی، دستور خورشید دابو، ترجمه رشید شهرمدان، تهران، چاپ خواجه، ۱۳۵۸
- ۸۱ - آئینه آئین مزدیسنی، کیخسرو شاهرخ، تجدید چاپ ۱۳۲۷، تهران، به کوشش اورنگ
- ۸۲ - فروغ مزدیسنی، کیخسرو شاهرخ، تجدید چاپ ۱۳۴۰، تهران، به کوشش منوچهر و فرنگیس شاهرخ
- ۸۳ - زناشویی در ایران باستان، کاتراک، ترجمه موبد شهزادی، تهران، ۱۳۴۲
- ۸۴ - زرتشت باستانی و فلسفه او، مودب، مصر، ۱۹۳۳ (۱۳۵۱)
- ۸۵ - قصه سنجان (داستان مهاجرت زرتشتیان به هند)، بهمن کیقباد، به کوشش هاشم رضی، تهران، فروهر، ۱۳۵۰
- ۸۶ - دیانت زرتشتی، ترجمه فریدون وهمن، تهران، ۱۳۴۸
- ۸۷ - ادبیات سنتی زرتشتی، هاشم رضی، تهران، فروهر، ۱۳۵۳
- ۸۸ - دبستان مازدیسنی، رستم و خدارحم بهرام تفتی، بمبئی، ۱۲۷۶ یزدگردی (۱۹۰۷ م)
- ۸۹ - خلاصه ادیان در تاریخ دینهای بزرگ، محمدجواد مشکور، تهران، ۱۳۶۲
- ۹۰ - بندهش هندی، به کوشش رقیه بهزادی، تهران، مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، ۱۳۶۸
- ۹۱ - پژوهشی در اساطیر ایران باستان، مهرداد بهار، تهران، توس، ۱۳۶۲
- ۹۲ - زرتشتیان یکتاپرست هستند، موبد شهزادی، تهران، فروهر، ۱۳۶۲
- ۹۳ - گاهنهای زرتشتی، موبد اردشیر آذرگشسب، تهران، انتشارات کنکاش، ۱۳۶۴
- ۹۴ - آئین برگزاری جشنهای ایران باستان، موبد اردشیر آذرگشسب، تهران، ۱۳۵۶
- ۹۵ - حقایق از اصل و نسب ایرانیان، عبدالعظیم رضائی، تهران، چاپ خواجه
- ۹۶ - بدانیم و سربلند باشیم، دکتر منوچهر منوچهرپور، تهران، فروهر، ۱۳۵۷
- ۹۷ - آتش در ایران باستان، موبد اردشیر آذرگشسب، تهران، ۱۳۵۰
- ۹۸ - پیر سبز، کانون زرتشتیان شریف آباد، تهران، ۱۳۴۷
- ۹۹ - آئین زناشویی زرتشتیان، موبد اردشیر آذرگشسب، تهران، ۱۳۴۵
- ۱۰۰ - مقام زن در ایران باستان، موبد اردشیر آذرگشسب، تهران، ۱۳۵۱
- ۱۰۱ - آئین سدره پوشی، موبد اردشیر آذرگشسب، تهران، ۱۳۴۵
- ۱۰۲ - ویژگیهای آئین زرتشت، مهرداد مهرین، تهران، فروهر
- ۱۰۳ - ماه و ماه نیایش، سرگرد مراد اورنگ، تهران، ۱۳۴۸
- ۱۰۴ - آئین کفن و دفن زرتشتیان، موبد اردشیر آذرگشسب، تهران، ۱۳۴۸
- ۱۰۵ - نیایش‌ها، هاشم رضی، تهران، فروهر، ۱۳۴۸
- ۱۰۶ - جشن نوروز جشن آفرینش آدمیان، اورنگ، تهران، چهر، ۱۳۵۱

- ۱۰۷ - ایرانیان از دیدگاه قرآن، اورنگ، تهران، چاپ پرچم، ۱۳۵۱
- ۱۰۸ - ماه فروردین روز خرداد، صادق کیا، تهران، ایران‌کده، ۱۳۳۱
- ۱۰۹ - دانستیهای دین، به کوشش راستی، تهران، ۱۳۶۱
- ۱۱۰ - شناسائی زرتشت، مهربان مهر خداوندی، تهران، فروهر، ۱۳۵۰
- ۱۱۱ - زرتشت و تعالیم او، هاشم رضی، تهران، فروهر، ۱۳۴۴
- ۱۱۲ - پاسخگویی به اتهامات، موبد اردشیر آذرگشسب، تهران، فروهر، ۱۳۶۱
- ۱۱۳ - زرتشت سیاستمدار یا جادوگر، هنینگ، ترجمه کامران فانی، تهران، سروش، ۱۳۵۸
- ۱۱۴ - سیری در آئین مزدیسنا، مهرداد مهرین، تهران، فروهر، ۱۳۶۱
- ۱۱۵ - عصر زرین فرهنگ ایران، ریچارد فرای، ترجمه مسعود رجب‌نیا، تهران، سروش، ۱۳۵۸
- ۱۱۶ - آئین زرتشت و تأثیر و نفوذ آن در شرق و غرب، مهرداد مهرین، تهران، فروهر، ۱۳۶۰
- ۱۱۷ - آئین راستی و یکتاپرستی، مهرداد مهرین، تهران، فروهر، ۱۳۶۱
- ۱۱۸ - وندیداد، ترجمه سید محمدعلی حسنی داعی‌الاسلام، تهران، ۱۳۶۱
- ۱۱۹ - زند و هومن یسن و کارنامه اردشیر بابکان، صادق هدایت، تهران، کتابهای پرستو (امیرکبیر)، ۱۳۴۴
- ۱۲۰ - نیرنگستان، صادق هدایت، تهران، کتابهای پرستو (امیرکبیر)، ۱۳۴۴
- ۱۲۱ - شهر زیبای افلاطون، فتح‌اله مجتبی، تهران، انجمن فرهنگ ایران باستان، ۱۳۵۲
- ۱۲۲ - زرتشت و جهان غرب، ژ. دوشن گیمن، ترجمه مسعود رجب‌نیا، انجمن فرهنگ ایران باستان، ۱۳۵۰
- ۱۲۳ - آداب و رسوم زناشویی زرتشتیان، به کوشش دکتر جهانگیر اشیدری، تهران، ۱۳۶۵
- ۱۲۴ - زندگی پیامبران (قصص الانبیاء)، تألیف مولا محمد جویری، تهران، مطبوعاتی حسینی
- ۱۲۵ - نوروز و بنیاد نجومی آن در همبستگی با تخت جمشید، یحیی ذکاء، تهران، انجمن فرهنگ ایران باستان، ۱۳۵۸
- ۱۲۶ - آرمانهای انسانی در فرهنگ و هنر ایران، رحمت‌اله مهراز، تهران، دانشگاه ملی، ۱۳۵۵
- ۱۲۷ - دین یزدانی، مهرداد مهرین، تهران، فروهر، ۱۳۶۴
- ۱۲۸ - جهان‌بینی زردشتی و عرفان مغان، دکتر حسین وحیدی، تهران، انتشارات آسیا
- ۱۲۹ - دو قرن سکوت، دکتر عبدالحسین زرین‌کوب، چاپ ششم تهران، انتشارات جاویدان، ۱۳۵۵
- ۱۳۰ - نبرد با اهرمن، فروغ ارباب، تهران، امیرکبیر، ۱۳۵۰
- ۱۳۱ - تمدن ایرانیان خاوری، ویلهلم گیگر، دستور نامدار دستور شهریار، بمبئی، ۱۲۹۱ یزدگردی (۱۹۲۱ م)
- ۱۳۲ - پندنامه ملا فیروزین ملاکاووس، به کوشش بنشاهی، بمبئی، ۱۳۲۷
- ۱۳۳ - اوستای دوردگان، کنکاش موبدان، تهران، فروهر، ۱۳۶۳
- ۱۳۴ - تاریخ و فلسفه مذاهب جهان، دکتر بهاء‌الدین بازارگاد، تهران، ۱۳۴۷
- ۱۳۵ - دین بهی (فلسفه دین زرتشت)، مهرداد مهرین، تهران، فروهر، ۱۳۶۲
- ۱۳۶ - چهار راه خداشناسی، حبیب‌اله آموزگار، تهران، اقبال، ۱۳۴۲
- ۱۳۷ - آئین دین زرتشتی، موبد مهرگان سیاوخش، بمبئی، ۱۲۹۱ یزدگردی (۱۹۲۱ م)
- ۱۳۸ - زرتشت چه میگوید، ژان وارن، ترجمه عنایت‌اله شکیباپور، تهران، انتشارات سعیدی
- ۱۳۹ - شناخت اساطیر ایران، ترجمه ژاله آموزگار و احمد تفضلی، تهران، نشر چشمه، ۱۳۶۸

آهورَه مَزْدَه، آهورامزدا

واژه‌ای که اشوزرتشت در اوستا (گاتها) برای خدای یگانه به کار برده اهوره‌مزده است. در آغاز بیشتر نیایشها، این عبارت به چشم می‌خورد: «حَشَنَوَتْرَه آهورَه مَزدا.» یعنی: بخشودنی اهورامزدا. اهورامزدا در فارسی امروز به شکل‌های زیر درآمده است: هُرمزْد، هُرْمُزْد، اورمَزْد، هورمَزْد، هرمز، اورمَز. همچنین خدا، خداوند، یزدان به همین معنی در فرهنگ‌های فارسی آمده است. واژه هرمزد که امروز در نثر و نظم ما غالباً به معنی خداست، پس از گذراندن چند هزار سال به این ترکیب درآمده است. نخست از ترکیب دو واژه آریائی با معانی مختلف به وسیله پیامبر، «اشوزرتشت»، اسم خدای یگانه ایرانیان گردید. و پس از چندین سده از زبان مخصوص گاتها و اوستا داخل زبان پارسی باستان (فُرس) یعنی زبان دوره هخامنشی شد، پس از آن به پهلوی انتقال یافت و از آنجا به فارسی زبانان رسید. در گاتها که کهن‌ترین بخش اوستا است واژه مذکور دارای ترکیب پارسی باستان (فُرس) نیست بسا اهورا و مزدا جدا از هم استعمال شده است: مثلاً در یسنا ۲۸ بند اول، مزدا تنها برای خدا آمده است. در بند هشتم همین یسنا ابتدا آهور و پس از چندین کلمه فاصله، مزدا آمده است. در بند ششم برعکس اول مزدا و پس از فاصله چندین جمله آهور دیده می‌شود — در بند دوم مزدا آهور به کار برده شده است — در سراسر گاتها در هر جایی از گاتها که این دو واژه با هم آمده است مزدا مقدم به آهور است. در بند ۱۱ یسنای ۲۸، پیامبر گوید: «توای مزدا اهورا مرا از خرد خویش تعلیم ده و از زبان خویش آگاه ساز که روز واپسین چگونه خواهد بود؟» در سایر بخش‌های اوستا برعکس گاتها که همیشه این دو واژه با هم آمده اهورا مقدم به مزدا است البته در بعضی قسمتهای اوستا نیز مزدا اهورا آمده است. در سنگ‌نوشته‌های میخی نیز بیشتر اهورا مقدم به مزدا سی باشد.

معنی واژه‌های آهور و مَزْدَه

در اوستا آهور، و در وید برهمنان آسور، هر دو از ریشه آسو که به معنی سرور و مولاست می‌باشد. در نزد هندوان آسور غالباً از برای پروردگاران بزرگ استعمال شده است، به ویژه در